

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
NILS WAHL
της 25ης Ιουλίου 2018¹

Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-138/17 P και C-146/17 P

**Ευρωπαϊκή Ένωση, εκπροσωπούμενη από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
κατά
Gascogne Sack Deutschland GmbH
Gascogne (C-138/17 P)
και
Gascogne Sack Deutschland GmbH
Gascogne
κατά**

**Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκπροσωπούμενης από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
(C-146/17 P)**

«Αίτηση αναιρέσεως – Εξωσυμβατική ευθύνη – Εύλογη διάρκεια της δίκης – Υποχρέωση εκδίκασης εντός εύλογου χρόνου – Υλική ζημία – Έξοδα τραπεζικής εγγυήσεως – Αιτιώδης σύνδεσμος – Μη υλική ζημία»

1. Ποια είναι τα είδη ζημίας τα οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση υποχρεούται, βάσει του άρθρου 340 ΣΛΕΕ, να αποκαθιστά σε ιδιώτες των οποίων το δικαίωμα να δικαστεί η υπόθεσή τους εντός εύλογης προθεσμίας παραβιάστηκε από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Ειδικότερα, υπό ποιες περιστάσεις θα πρέπει να καταβάλλεται αποζημίωση για τη ζημία που προβάλλεται ότι προκλήθηκε συνεπεία της υπερβολικής καθυστερήσεως ως προς την εκδίκαση της υποθέσεως;

2. Αυτά είναι, ουσιαστικά, τα καίρια ζητήματα που εγείρουν οι αναιρέσεις που άσκησαν η Ευρωπαϊκή Ένωση, εκπροσωπούμενη από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης², αφενός, και οι Gascogne Sack Deutschland GmbH και Gascogne, αφετέρου, κατά της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της 10ης Ιανουαρίου 2017, στην υπόθεση T-577/14, Gascogne Sack Deutschland και Gascogne κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση)³, με την οποία το Γενικό Δικαστήριο επιδίκασε στις ως άνω εταιρίες αποζημίωση σε αποκατάσταση της υλικής και της μη υλικής ζημίας που υπέστησαν λόγω υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις της 16ης Νοεμβρίου 2011, Groupe Gascogne κατά Επιτροπής, T-72/06⁴ και Sachsa Verpackung κατά Επιτροπής, T-79/06⁵.

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 Η οποία στο εξής για λόγους απλουστεύσεως θα αναφέρεται ως «Ευρωπαϊκή Ένωση».

3 EU:T:2017:1.

4 Μη δημοσιευθείσα, EU:T:2011:671.

5 Μη δημοσιευθείσα, EU:T:2011:674.

3. Παρόμοια σε μεγάλο βαθμό ζητήματα εγείρουν και οι τέσσερις άλλες αναιρέσεις –δύο που ασκήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση, και δύο από άλλες εταιρίες– κατά δύο αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου με τις οποίες επιδικάστηκαν αποζημιώσεις για την υλική και τη μη υλική ζημία που υπέστησαν οι εν λόγω επιχειρήσεις συνεπεία της υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης. Και όσον αφορά τις υποθέσεις αυτές, θα αναπτύξω τις προτάσεις μου αυθημερόν⁶. Ως εκ τούτου, οι παρούσες προτάσεις θα πρέπει να αναγνωσθούν σε συνδυασμό με εκείνες.

I. Ιστορικό της διαδικασίας

4. Με δικόγραφο που κατέθεσαν στις 23 Φεβρουαρίου 2006, η Sachsa Verpackung GmbH, νυν Gascogne Sack Deutschland GmbH, αφενός, και η Groupe Gascogne SA, νυν Gascogne, αφετέρου, άσκησαν προσφυγές δυνάμει του (νυν) άρθρου 263 ΣΛΕΕ κατά της αποφάσεως C(2005) 4634 της Επιτροπής, της 30ής Νοεμβρίου 2005, εκδοθείσας κατ' εφαρμογήν του άρθρου [101 ΣΛΕΕ] (υπόθεση COMP/F/38.354 – Βιομηχανικοί σάκοι) [στο εξής: απόφαση C(2005) 4634]⁷.

5. Με δύο αποφάσεις του της 16ης Νοεμβρίου 2011, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τις ως άνω προσφυγές⁸. Οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne άσκησαν αναιρέσεις κατά των αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο, με δύο αποφάσεις του της 26ης Νοεμβρίου 2013⁹, απέρριψε τις αιτήσεις αναιρέσεως. Ωστόσο, στην απόφασή του, το Δικαστήριο έκρινε ότι «η διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, η οποία ανήλθε σε περίπου 5 έτη και 9 μήνες, δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από καμία από τις ιδιαίτερες περιστάσεις» της υποθέσεως¹⁰.

II. Η ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου διαδικασία και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

6. Με δικόγραφο που κατέθεσαν στις 4 Αυγούστου 2014, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne άσκησαν προσφυγή, βάσει του άρθρου 268 ΣΛΕΕ, κατά της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αποκατάσταση της ζημίας που φέρονται να υπέστησαν λόγω της διάρκειας της ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου διαδικασίας, στο πλαίσιο των υποθέσεων επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις της 16ης Νοεμβρίου 2011, στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06. Κατ' ουσίαν, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne ζήτησαν από το Γενικό Δικαστήριο να υποχρεώσει την Ένωση να τους καταβάλει τα εξής ποσά: (i) ποσό 1 193 467 ευρώ για την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν συνεπεία της καταβολής των πρόσθετων νόμιμων τόκων επί του ονομαστικού ποσού του προστίμου που τους επιβλήθηκε από την Επιτροπή, για χρονικό διάστημα πέραν του εύλογου· (ii) ποσό 187 571 ευρώ για τη ζημία που υπέστησαν συνεπεία της καταβολής πρόσθετων εξόδων τραπεζικής εγγυήσεως, για χρονικό διάστημα πέραν του εύλογου· (iii) ποσό 2 000 000 ευρώ για διαφυγόν κέρδος ή για τη ζημία που υπέστησαν «εν μέσω αβεβαιότητας»· (iv) ποσό «τουλάχιστον» 500 000 ευρώ για την αποκατάσταση της μη υλικής ζημίας που υπέστησαν. Οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne ζήτησαν επίσης από το Γενικό Δικαστήριο να προσαυξήσει καθένα από τα ως άνω ποσά με τόκους αντισταθμιστικούς και υπερημερίας βάσει του επιτοκίου που εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) για τις κύριες πράξεις της αναχρηματοδότησεως, προσαυξημένου κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες, υπολογιζόμενους από της ημερομηνίας καταθέσεως της προσφυγής τους.

6 Ευρωπαϊκή Ένωση κατά Kendrion, C-150/17 P· και συνεκδικαζόμενες υποθέσεις Ευρωπαϊκή Ένωση κατά ASPLA και Armando Álvarez, και ASPLA και Armando Álvarez κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης, C-174/17 P και C-222/17 P.

7 Οι υποθέσεις που μνημονεύονται στην υποσημείωση 6 ανωτέρω αφορούν επίσης τις διαδικασίες που έχουν κινήσει άλλες επιχειρήσεις-αποδέκτες της αποφάσεως C(2005) 4634.

8 Αποφάσεις της 16ης Νοεμβρίου 2011, Groupe Gascogne κατά Επιτροπής (T-72/06, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2011:671), και Sachsa Verpackung κατά Επιτροπής (T-79/06, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2011:674).

9 Αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2013, Gascogne Sack Deutschland κατά Επιτροπής (C-40/12 P, EU:C:2013:768), και Groupe Gascogne κατά Επιτροπής (C-58/12 P, EU:C:2013:770).

10 Βλ. σκέψεις 97 και 91, αντίστοιχα, των αποφάσεων που μνημονεύονται στην προηγούμενη υποσημείωση.

7. Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Γενικό Δικαστήριο υποχρέωσε την Ευρωπαϊκή Ένωση να καταβάλει αποζημίωση 47 064,33 ευρώ στην Gascogne προς αποκατάσταση της υλικής ζημίας που υπέστη η εταιρία αυτή λόγω της υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις της 16ης Νοεμβρίου 2011 στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06. Το Γενικό Δικαστήριο αποφάσισε επίσης την αναπροσαρμογή της αποζημίωσης αυτής με την επιβολή αντισταθμιστικών τόκων, υπολογιζόμενων με αφετηρία την 4η Αυγούστου 2014 και μέχρι τη δημοσίευση της αποφάσεως, βάσει του ετήσιου ποσοστού πληθωρισμού που διαπιστώθηκε από τη Eurostat (Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης), κατά το επίμαχο χρονικό διάστημα, στο κράτος μέλος εντός του οποίου είναι εγκατεστημένες οι εν λόγω εταιρίες. Περαιτέρω, το Γενικό Δικαστήριο υποχρέωσε την Ευρωπαϊκή Ένωση να καταβάλει στις εταιρίες Gascogne Sack Deutschland και Gascogne αποζημίωση 5 000 ευρώ στην καθμία προς αποκατάσταση της μη υλικής ζημίας που υπέστησαν οι εταιρίες αυτές λόγω της υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης. Καθένα από τα ποσά αποζημίωσης που επιδικάστηκαν προς αποκατάσταση τόσο της υλικής όσο και της μη υλικής ζημίας θα προσαυξάνεται με τόκους υπερημερίας, υπολογιζόμενους με αφετηρία τη δημοσίευση της αποφάσεως και μέχρι πλήρους και ολοσχερούς εξοφλήσεως, βάσει του επιτοκίου που εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) για τις κύριες πράξεις της αναχρηματοδότησεως, προσαυξημένου κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες. Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε την αγωγή κατά τα λοιπά.

8. Όσον αφορά τα δικαστικά έξοδα, το Γενικό Δικαστήριο υποχρέωσε: (i) την Ευρωπαϊκή Ένωση να φέρει, πέραν των δικαστικών εξόδων της, τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne και τα οποία αφορούν την ένσταση απαραδέκτου επί της οποίας εκδόθηκε η διάταξη της 2ας Φεβρουαρίου 2015, Gascogne Sack Deutschland και Gascogne κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης, T-577/14¹¹ · (ii) τις εταιρίες Gascogne Sack Deutschland και Gascogne, αφενός, και την Ευρωπαϊκή Ένωση, αφετέρου, να φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους που αφορούν την αγωγή επί της οποίας εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση· και (iii) την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να φέρει τα δικαστικά έξοδά της.

III. Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και τα αιτήματα των διαδίκων

9. Με αναίρεση που άσκησε στις 17 Μαρτίου 2017, η Ευρωπαϊκή Ένωση ζητεί από το Δικαστήριο:

- να αναιρέσει το σημείο 1 του διατακτικού της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως·
- να απορρίψει ως αβάσιμα τα πρωτόδικα αιτήματα των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne περί επιδικάσεως ποσού 187 571 ευρώ για την περιουσιακή μείωση που ισχυρίζονται ότι υπέστησαν λόγω των πρόσθετων ποσών που υποχρεώθηκαν να καταβάλουν, πέραν ενός εύλογου χρονικού διαστήματος, για τη σύσταση τραπεζικής εγγυήσεως·
- να καταδικάσει τις Gascogne Sack Deutschland και Gascogne στα δικαστικά έξοδα.

10. Από την πλευρά τους, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne ζητούν από το Δικαστήριο:

- να απορρίψει την αίτηση αναίρέσεως·
- να καταδικάσει την Ευρωπαϊκή Ένωση στα δικαστικά έξοδα.

¹¹ Μη δημοσιευθείσα, EU:T:2015:80.

11. Με αναίρεση που άσκησαν στις 22 Μαρτίου 2017, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne ζητούν από το Δικαστήριο:

- να αναιρέσει εν μέρει την ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση, με την οποία το Γενικό Δικαστήριο, μολονότι αναγνώρισε την προσβολή του δικαιώματός τους για εκδίκαση εντός εύλογου χρόνου των υποθέσεών τους επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις της 16ης Νοεμβρίου 2011 στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06 και δέχθηκε ότι οι ενάγουσες υπέστησαν υλική και μη υλική ζημία συνεπεία της παραβάσεως της υποχρέωσεως του Δικαστηρίου να δικάσει εντός «εύλογου χρονικού διαστήματος», εντούτοις υποχρέωσε την Ευρωπαϊκή Ένωση να καταβάλει αποζημίωση μη προσήκουσα και ανεπαρκή·
- να αποφανθεί οριστικώς, ασκώντας την πλήρη δικαιοδοσία του, επί της οικονομικής αποζημιώσεως για την υλική και τη μη υλική ζημία που υπέστησαν οι ανααιρεσείουσες κάνοντας δεκτά τα πρωτόδικα αιτήματά τους·
- να καταδικάσει την Ευρωπαϊκή Ένωση στα δικαστικά έξοδα.

12. Από την πλευρά της, η Ευρωπαϊκή Ένωση ζητεί από το Δικαστήριο:

- να απορρίψει την αίτηση αναίρέσεως·
- να καταδικάσει τις Gascogne Sack Deutschland και Gascogne στα δικαστικά έξοδα.

13. Στο πλαίσιο της υποθέσεως C-138/17 P, έγινε δεκτή αίτηση παρεμβάσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς στήριξη των αιτημάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

14. Με απόφαση του προέδρου του πρώτου τμήματος της 17ης Απριλίου 2018, αποφασίστηκε η συνεκδίκαση των δύο υποθέσεων C-138/17 P και C-146/17 P προς τον σκοπό αναπτύξεως κοινών προτάσεων και εκδόσεως κοινής αποφάσεως.

IV. Εκτίμηση των λόγων αναίρέσεως

A. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

15. Με το δικόγραφο της αιτήσεώς της στην υπόθεση C-138/17 P, η Ευρωπαϊκή Ένωση προβάλλει τρεις λόγους αναίρέσεως. Με τον πρώτο και τον δεύτερο λόγο αναίρέσεως, η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο ερμηνεύοντας εσφαλμένα τις έννοιες του «αιτιώδους συνδέσμου» και της «ζημίας». Με τον τρίτο λόγο αναίρέσεως, η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, καθώς και ότι η κρίση του για τον προσδιορισμό της χρονικής περιόδου κατά την οποία υπέστη υλική ζημία η τότε ενάγουσα είναι ανεπαρκώς αιτιολογημένη. Η Επιτροπή κατ' ουσίαν συντάσσεται με τα επιχειρήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

16. Οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne διατείνονται ότι η αναίρεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να απορριφθεί εν μέρει ως απαράδεκτη (ο δεύτερος λόγος αναίρέσεως) και εν μέρει ως αβάσιμη (ο πρώτος και ο τρίτος λόγος αναίρέσεως).

17. Με το δικόγραφο της αιτήσεώς τους στην υπόθεση C-146/17 P, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne προβάλλουν επτά λόγους αναίρέσεως. Με τον πρώτο λόγο αναίρέσεως υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο εσφαλμένως εφάρμοσε τον κανόνα non ultra petita καθόσον απέρριψε το αίτημά τους περί επιδικάσεως αποζημιώσεως για την υλική ζημία που υπέστησαν πριν από τις 30 Μαΐου 2011. Με τον δεύτερο λόγο αναίρέσεως οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne υποστηρίζουν

ότι η αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ενέχει αντιφάσεις όσον αφορά: (i) τον προσδιορισμό του χρονικού διαστήματος κατά το οποίο σημειώθηκε υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της δίκης, και (ii) το χρονικό διάστημα για το οποίο επιδικάστηκε αποζημίωση για υλική ζημία. Με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο προσέβαλε τα δικαιώματά τους άμυνας, καθόσον εφάρμοσε μέθοδο υπολογισμού της υλικής τους ζημίας διαφορετική από εκείνη που οι ίδιες πρότειναν. Ο τέταρτος, ο πέμπτος, ο έκτος και ο έβδομος λόγος αναιρέσεως που προβάλλουν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne αφορούν άπαντες τις κρίσεις του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με την προβαλλόμενη μη υλική ζημία τους. Κατ' ουσίαν, διατείνονται ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον απέρριψε το αίτημά τους περί επιδικάσεως αποζημιώσεως ύψους «τουλάχιστον» 500 000 ευρώ, με την αιτιολογία ότι τυχόν επιδίκαση αποζημιώσεως αυτού του ύψους θα ισοδυναμούσε στην πράξη με αμφισβήτηση του ύψους του προστίμου που επιβλήθηκε στις Gascogne Sack Deutschland και Gascogne με την απόφαση C(2005) 4634. Επιπλέον, αποδίδουν στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ανεπαρκή αιτιολογία όσον αφορά την επιδίκαση αποζημιώσεως ποσού 5 000 ευρώ προς αποκατάσταση της μη υλικής ζημίας.

18. Από την πλευρά της, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντικρούει τους λόγους αναιρέσεως που προέβαλαν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne είτε ως αβάσιμους (τον πρώτο, τον δεύτερο, τον τρίτο και εν μέρει τον έβδομο λόγο) είτε ως αλυσιτελείς (τον τέταρτο, τον πέμπτο, τον έκτο και εν μέρει τον έβδομο λόγο).

19. Στις παρούσες προτάσεις μου, θα εξετάσω καταρχάς τους λόγους αναιρέσεως που αφορούν την υλική ζημία και, εν συνεχεία, εκείνους που αφορούν τη μη υλική ζημία.

B. Επί της υλικής ζημίας

20. Οι τρεις λόγοι αναιρέσεως που προβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση στην υπόθεση C-138/17 P, όπως και ο πρώτος, ο δεύτερος και ο τρίτος λόγος αναιρέσεως που προβάλλουν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne στην υπόθεση C-146/17 P, αφορούν άπαντες την κρίση του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με την προβαλλόμενη υλική ζημία των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne. Ειδικότερα, άπαντες οι διάδικοι υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κατά την εξέταση των αξιώσεων των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne που αφορούν την υλική ζημία τους που προκλήθηκε συνεπεία των εξόδων για τη σύσταση τραπεζικής εγγυήσεως, την οποία παρείχαν στην Επιτροπή προκειμένου να αποφύγουν την άμεση καταβολή του προστίμου που τους επιβλήθηκε με την απόφαση C(2005) 4634.

21. Κρίνω σκόπιμο να αρχίσω τη νομική μου ανάλυση σχετικά με τα θέματα αυτά από την εξέταση των επιχειρημάτων που αφορούν τα έξοδα τραπεζικής εγγυήσεως που κατέβαλε η Gascogne. Για τον σκοπό αυτό, θα εξετάσω αρχικά τον *πρώτο* λόγο αναιρέσεως που προβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Εν συνεχεία, θα εξετάσω –για λόγους πληρότητας και μόνον– τον *δεύτερο* λόγο αναιρέσεως της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατόπιν αυτών, παρέλκει η εξέταση των λοιπών λόγων αναιρέσεως που προβάλλουν τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και η Gascogne και αφορούν τα έξοδα τραπεζικής εγγυήσεως.

1. Επί της υπάρξεως αιτιώδους συνδέσμου

22. Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως στην υπόθεση C-138/17 P η Ευρωπαϊκή Ένωση, υποστηριζόμενη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αμφισβητεί την εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου ερμηνεία και εφαρμογή της έννοιας του «αιτιώδους συνδέσμου». Κατ' ουσίαν, η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίζει ότι δεν υφίσταται άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παραβάσεως –εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου– της υποχρεώσεως εκδόσεως αποφάσεως εντός εύλογης προθεσμίας στις υποθέσεις

T-72/06 και T-79/06, και της ζημίας της Gascogne που οφείλεται στην πληρωμή των εξόδων τραπεζικής εγγυήσεως. Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Ένωση υπογραμμίζει ότι η ζημία αυτή υπήρξε συνέπεια της επιλογής της Gascogne να διατηρήσει ενεργή την τραπεζική εγγύηση καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, αντί να καταβάλει το επιβληθέν από την Επιτροπή πρόστιμο.

23. Από την πλευρά τους, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne συνηγορούν, στο σημείο αυτό, υπέρ της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως: ειδικότερα, ορθώς κατά την άποψή τους το Γενικό Δικαστήριο διέκρινε την υπό κρίση υπόθεση από άλλες που έχουν παλαιότερα εξετάσει τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης. Διατείνονται επίσης οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne ότι οι ισχυρισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνιστούν «κατάχρηση διαδικασίας» και ουσιαστικά θέτουν υπό αμφισβήτηση την κρίση του Δικαστηρίου στις αποφάσεις του της 26ης Νοεμβρίου 2013, Gascogne Sack Deutschland κατά Επιτροπής, C-40/12 P, και Groupe Gascogne κατά Επιτροπής, C-58/12 P.

24. Στη συνέχεια, και αφού επεξηγήσω εν συντομία το σκεπτικό του Γενικού Δικαστηρίου, θα διευκρινίσω τους λόγους για τους οποίους, κατά τη γνώμη μου, ο πρώτος λόγος αναιρέσεως που προβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι βάσιμος.

25. Στις σκέψεις 79 και 80 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο παραπέμπει στην πάγια νομολογία, κατά την οποία η ζημία της οποίας ζητείται η αποκατάσταση στο πλαίσιο αγωγής λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης πρέπει να είναι πραγματική και βέβαιη, στοιχείο το οποίο πρέπει να αποδείξει ο ενάγων. Στον ενάγοντα εναπόκειται επίσης να αποδείξει την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου –ήτοι, αρκούντως άμεσης σχέσεως αιτίου προς αιτιατό– μεταξύ της προσαπτομένης πράξεως ή παραλείψεως και της προβαλλομένης ζημίας.

26. Στις σκέψεις 111 και 114 έως 116 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο παρατηρεί ότι, αν η διαδικασία στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06 δεν είχε υπερβεί τα όρια της εύλογης διάρκειας της δίκης, η Gascogne δεν θα χρειαζόταν να υποβληθεί σε έξοδα τραπεζικής εγγυήσεως κατά το χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί στην υπέρβαση αυτή. Κατά την άποψή του, τούτο σημαίνει ότι υφίσταται σχέση αιτίου προς αιτιατό μεταξύ της υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης και της επελεύσεως της ζημίας που υπέστη η Gascogne λόγω της καταβολής εξόδων τραπεζικής εγγυήσεως κατά το χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί στην εν λόγω υπέρβαση.

27. Παραπέμποντας σε παλαιότερη νομολογία (στο εξής: νομολογία Holcim)¹², το Γενικό Δικαστήριο αναγνώρισε –στη σκέψη 118 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως– ότι, καταρχήν, η ζημία που συνίσταται σε έξοδα τραπεζικής εγγυήσεως και την οποία προβάλλει εταιρία στην οποία επιβλήθηκαν κυρώσεις με απόφαση της Επιτροπής απορρέει από την επιλογή της ίδιας της εταιρίας να προβεί στη σύσταση τραπεζικής εγγυήσεως προκειμένου να μην εκπληρώσει, εντός της προθεσμίας που της έταξε η επίμαχη απόφαση, την υποχρέωση καταβολής του προστίμου. Επομένως, τα έξοδα αυτά δεν μπορεί, υπό κανονικές συνθήκες, να θεωρηθούν άμεση συνέπεια της συμπεριφοράς του θεσμικού οργάνου.

28. Εντούτοις, το Γενικό Δικαστήριο –στις σκέψεις 119 έως 121 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως– αποφάνθηκε ότι η υπό κρίση υπόθεση διαφοροποιείται από τις υποθέσεις εκείνες επί των οποίων διατυπώθηκε η νομολογία Holcim. Το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι, όταν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne άσκησαν τις προσφυγές τους στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06, και όταν η Gascogne συνέστησε την τραπεζική εγγύηση, δεν μπορούσε να προβλεφθεί η υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της δίκης, και οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne μπορούσαν βεσίμως να προσδοκούν ότι οι εν λόγω προσφυγές θα εκδικάζονταν εντός εύλογου χρόνου. Το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε επίσης ότι η υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της δίκης στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06 επήλθε μετά την αρχική επιλογή της Gascogne να συστήσει τραπεζική εγγύηση. Για τους λόγους αυτούς, αποφάνθηκε ότι η σχέση μεταξύ της υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης στις

¹² Βλ. απόφαση της 21ης Απριλίου 2005, Holcim (Deutschland) κατά Επιτροπής (T-28/03, EU:T:2005:139, σκέψη 123), και διάταξη της 12ης Δεκεμβρίου 2007, Atlantic Container Line κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-113/04, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2007:377, σκέψη 38). Σημειώνεται ότι, έως τώρα, το Δικαστήριο δεν είχε την ευκαιρία να επικυρώσει τη νομολογία αυτή.

υποθέσεις T-72/06 και T-79/06 και της καταβολής εξόδων τραπεζικής εγγυήσεως κατά το χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί στην υπέρβαση αυτή δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι διερράγη λόγω της αρχικής επιλογής της Gascoigne να μην καταβάλει αμέσως το πρόστιμο, αλλά να συστήσει τραπεζική εγγύηση. Κατέληξε επομένως στο συμπέρασμα, που διατυπώνεται στη σκέψη 122 της αποφάσεως, ότι υφίσταται αρκούντως άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος υπό την έννοια του άρθρου 340 ΣΛΕΕ.

29. Θεωρώ εσφαλμένη τη συλλογιστική που ακολούθησε το Γενικό Δικαστήριο. Κατ' ουσίαν, το Γενικό Δικαστήριο αποδέχεται τη γενική αρχή που απορρέει από τη νομολογία Holcim, εν συνεχεία όμως διακρίνει την υπό κρίση υπόθεση από εκείνες επί των οποίων διαμορφώθηκε η εν λόγω νομολογία. Όπως το Γενικό Δικαστήριο, έτσι και εγώ έχω την πεποίθηση ότι η νομολογία Holcim έχει στέρεες βάσεις, αλλά, αντίθετα από το Γενικό Δικαστήριο, δεν θεωρώ ότι η υπό κρίση υπόθεση διαφέρει ουσιωδώς από τις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκε η απόφαση Holcim: κατά την άποψή μου, κανείς από τους δύο λόγους που –κατά την κρίση του Γενικού Δικαστηρίου– αιτιολογούν τη διάκριση αυτή δεν είναι πειστικός, είτε οι λόγοι αυτοί εξεταστούν κατά μόνας είτε από κοινού.

30. Προτού εξηγήσω αναλυτικότερα την άποψή μου αυτή, θα ήθελα να τονίσω ότι, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 340 ΣΛΕΕ δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιβάλλει στην Ευρωπαϊκή Ένωση να αποκαθιστά κάθε βλαπτική συνέπεια, έστω και απομακρυσμένη, της συμπεριφοράς των οργάνων της¹³. Συνεπώς, στο πλαίσιο αγωγής περί εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης δεν αρκεί ότι η καταγγελλόμενη συμπεριφορά αποτελεί μία από τις αιτίες της προβαλλόμενης ζημίας, αλλά η συμπεριφορά αυτή πρέπει να είναι η *γενεσιουργός* αιτία της ζημίας¹⁴. Με άλλα λόγια, επαρκώς αιτιώδης σύνδεσμος υφίσταται μόνον όταν η ζημία αποτελεί άμεση συνέπεια της παράνομης πράξεως του υπεύθυνου θεσμικού οργάνου και δεν εξαρτάται από την παρέμβαση άλλων αιτιών, θετική ή αρνητική¹⁵.

α) Η προβλεψιμότητα της παράνομης συμπεριφοράς

31. Ο πρώτος λόγος που, σύμφωνα με το Γενικό Δικαστήριο, διαφοροποιεί την υπό κρίση υπόθεση από εκείνες επί των οποίων διατυπώθηκε η νομολογία Holcim είναι ότι, κατά τον χρόνο που οι Gascoigne Sack Deutschland και Gascoigne άσκησαν τις προσφυγές τους στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06, και κατά τον χρόνο που η Gascoigne συνέστησε την τραπεζική εγγύηση, η υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της δίκης εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου δεν ήταν *προβλεψιμη*.

32. Ωστόσο, η διαπίστωση αυτή είναι, καταρχάς, ανακριβής. Ατυχώς, ικανός αριθμός υποθέσεων που είχαν κριθεί από το Γενικό Δικαστήριο λίγο πριν από την άσκηση των προσφυγών στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06 είχαν μεγάλη διάρκεια¹⁶. Τούτο ισχύει ιδίως για υποθέσεις σχετικές με την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού της ΕΕ, και ειδικότερα για υποθέσεις συμπράξεων (καρτέλ)¹⁷, που φημίζονται για τον περίπλοκο και χρονοβόρο χαρακτήρα τους και που ενδεχομένως δημιουργούν την ανάγκη για παράλληλο ή συντονισμένο χειρισμό αρκετών υποθέσεων ταυτοχρόνως.

13 Βλ., σχετικώς, απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 1979, Dumortier κ.λπ. κατά Συμβουλίου (64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 και 45/79, EU:C:1979:223, σκέψη 21). Πιο πρόσφατα, βλ. διάταξη της 31ης Μαρτίου 2011, Mauerhofer κατά Επιτροπής (C-433/10 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2011:204, σκέψη 127 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

14 Βλ. διάταξη της 31ης Μαρτίου 2011, Mauerhofer κατά Επιτροπής (C-433/10 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2011:204, σκέψη 127 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

15 Βλ., σχετικώς, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα A. Trabucchi στην υπόθεση Compagnie continentale France κατά Συμβουλίου (169/73, EU:C:1974:32, σημείο 4).

16 Βλ., για παράδειγμα, αποφάσεις της 13ης Ιανουαρίου 2004, Thermenhotel Stoiser Franz κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-158/99, EU:T:2004:2) της 11ης Μαΐου 2005, Saxonia Edelmetalle κατά Επιτροπής (T-111/01 και T-133/01, EU:T:2005:166) της 19ης Οκτωβρίου 2005, Freistaat Thüringen κατά Επιτροπής (T-318/00, EU:T:2005:363), και της 14ης Δεκεμβρίου 2005, Laboratoire du Bain κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (T-151/00, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2005:450).

17 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 11ης Δεκεμβρίου 2003, Marlines κατά Επιτροπής (T-56/99, EU:T:2003:333) της 8ης Ιουλίου 2004, Mannesmannröhren-Werke κατά Επιτροπής (T-44/00, EU:T:2004:218) της 14ης Δεκεμβρίου 2005, Honeywell κατά Επιτροπής (T-209/01, EU:T:2005:455), και της 15ης Μαρτίου 2006, BASF κατά Επιτροπής (T-15/02, EU:T:2006:74).

33. Είναι αλήθεια ότι οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne, όπως και κάθε άλλος προσφεύγων, μπορούσαν να προσδοκούν ότι οι υποθέσεις τους θα εκδικαστούν εντός εύλογης προθεσμίας. Εντούτοις, λαμβανομένης υπόψη της πρακτικής του Γενικού Δικαστηρίου και του δικαστικού φόρτου εργασίας κατά τον κρίσιμο χρόνο, ο υπολογισμός της πιθανής διάρκειας της δίκης προκειμένου να προσδιοριστεί το δυνητικό συνολικό κόστος της τραπεζικής εγγυήσεως αποτελούσε ένα μάλλον αβέβαιο και δύσκολο εγχείρημα.

34. Κατά δεύτερο και σημαντικότερο, ανεξαρτήτως αν η υπερβολική καθυστέρηση στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06 μπορούσε να προβλεφθεί, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη κάνοντας επίκληση της έννοιας της «προβλεψιμότητας» προκειμένου να αιτιολογήσει την ύπαρξη επαρκούς αιτιώδους συνδέσμου που στοιχειοθετεί ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

35. Το βασικό ερώτημα στην προκειμένη περίπτωση δεν είναι αν ο ζημιωθείς ήταν σε θέση να προβλέψει το παράνομο συμβάν που προκάλεσε την προβαλλόμενη ζημία. Στην υπό κρίση υπόθεση, το καθοριστικό ζήτημα προκειμένου να θεμελιωθεί εξωσυμβατική ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι, κατά πρώτο και κύριο λόγο, αν η προβαλλόμενη ζημία αποτελεί *άμεση* συνέπεια της παράνομης συμπεριφοράς του θεσμικού οργάνου.

36. Το Γενικό Δικαστήριο παρέλειψε να εξετάσει ενδελεχώς το σημείο αυτό. Φρονώ ότι, στο πλαίσιο της εξετάσεως αυτής, η ενδεχόμενη αδυναμία προβλέψεως της υπερβολικής καθυστέρησης θα μπορούσε να έχει σημασία σε δύο μόνο περιπτώσεις. Εντούτοις, καμία εξ αυτών των δύο δεν συντρέχει στην υπό κρίση υπόθεση.

37. Αφενός, το ως άνω στοιχείο θα μπορούσε να έχει σημασία αν ήταν αδύνατον για τις Gascogne Sack Deutschland και Gascogne να ανακαλέσουν –σε μεταγενέστερο στάδιο– την αρχική απόφαση που είχαν λάβει να αναβάλουν την πληρωμή και να συστήσουν τραπεζική εγγύηση. Ωστόσο, όπως θα εκτεθεί κατωτέρω στα σημεία 48 έως 52, κάτι τέτοιο δεν ισχύει: σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο κατά τη διάρκεια της ένδικης διαδικασίας, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne είχαν την ευχέρεια να διευθετήσουν το πρόστιμο και να αποσύρουν την τραπεζική εγγύηση. Επομένως, ακόμη και αν δεν ήταν αρχικά δυνατόν να προβλέψουν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne το άνω συμβάν, είχαν πάντως τη δυνατότητα να προσαρμόσουν σε αυτό τη στάση τους εκ των υστέρων.

38. Αφετέρου, η ενδεχόμενη αδυναμία προβλέψεως της υπερβολικής καθυστέρησης θα μπορούσε επίσης να έχει σημασία εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε υποστηρίξει, ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, ότι οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne δεν επέδειξαν τη δέουσα επιμέλεια ώστε να αποτρέψουν τη ζημία –ή να περιορίσουν την έκτασή της– που θα μπορούσε να ανακύψει από την επιλογή τους να αναβάλουν την καταβολή του προστίμου μέχρι το τέλος της ένδικης διαδικασίας.

39. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο αγωγής αποζημιώσεως λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης, πρέπει να ερευνάται αν ο ζημιωθείς επέδειξε, ως συνετός πολίτης, τη δέουσα επιμέλεια, ώστε να αποτρέψει τη ζημία ή να περιορίσει την έκτασή της. Ο αιτιώδης σύνδεσμος μπορεί να διαρρηχθεί από αμελή συμπεριφορά του ζημιωθέντος, εφόσον η συμπεριφορά αυτή αποδεικνύεται ότι συνιστά τη βασική αιτία της ζημίας¹⁸.

¹⁸ Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 18ης Μαρτίου 2010, Trubowest Handel και Makarov κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (C-419/08 P, EU:C:2010:147, σκέψη 61). Η αρχή αυτή, όπως έχει επανειλημμένως κρίνει το Δικαστήριο, αποτελεί γενικής ισχύος αρχή, κοινή στις έννομες τάξεις των κρατών μελών: βλ., σχετικώς, απόφαση της 5ης Μαρτίου 1996, Brasserie du pêcheur και Factortame (C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79, σκέψη 85 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

40. Ωστόσο, ο λόγος για τον οποίο το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε το ως άνω στοιχείο στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση δεν είναι αυτός. Το Γενικό Δικαστήριο δεν χρησιμοποίησε το κριτήριο της προβλεψιμότητας προκειμένου να εξετάσει κατά πόσον η αμελής συμπεριφορά των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne διέρρηξε τον αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της προβαλλομένης ζημίας και της προσαπτομένης συμπεριφοράς του θεσμικού οργάνου της ΕΕ· αντ' αυτού, επιστράτευσε την έννοια αυτή προκειμένου να θεμελιώσει, ως πρώτο βήμα, την ίδια την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου.

41. Εντούτοις, τυχόν αδυναμία προβλέψεως του γενεσιουργού της προβαλλομένης ζημίας γεγονός ουδέν υποδηλώνει σχετικά με *τον καθοριστικό παράγοντα* της προβαλλομένης ζημίας. Ακόμη και αν υποθεθεί ότι η υπερβολική καθυστέρηση δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθεί, το γεγονός αυτό δεν αποτελεί ούτε αναγκαία ούτε επαρκή συνθήκη για την αναγνώριση της ευθύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

42. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, φρονώ ότι, στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Γενικό Δικαστήριο εσφαλμένα ερμήνευσε και εφάρμοσε την έννοια της «προβλεψιμότητας» για τους σκοπούς του άρθρου 340 ΣΛΕΕ, προκειμένου να θεμελιώσει την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της προβαλλομένης ζημίας και της προσαπτομένης συμπεριφοράς.

β) Η έλλειψη επιλογής των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne

43. Ο δεύτερος λόγος που, κατά το Γενικό Δικαστήριο, διαφοροποιεί την υπό κρίση υπόθεση από εκείνες επί των οποίων διατυπώθηκε η νομολογία Holcim είναι ότι η υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της δίκης στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06 προέκυψε *μετά* την απόφαση των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne να συστήσουν τραπεζική εγγύηση.

44. Και αυτό το στοιχείο είναι, κατά τη γνώμη μου, άνευ σημασίας.

45. Θα πρέπει καταρχάς να υπομνησθεί ότι κάθε απόφαση της Επιτροπής, όπως εν προκειμένω η απόφαση C(2005) 4634, είναι νομικά δεσμευτική και τεκμαίρεται νόμιμη μέχρις ότου ακυρωθεί από τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης. Στην περίπτωση που μια επιχείρηση, στην οποία επιβλήθηκε πρόστιμο από την Επιτροπή, θεωρεί ότι η απόφαση της Επιτροπής είναι μη νόμιμη και ότι η άμεση συμμόρφωση με αυτήν ενδέχεται να προκαλέσει ανεπανόρθωτη ζημία, έχει τη δυνατότητα να υποβάλει στα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης αίτηση για τη λήψη προσωρινών μέτρων σύμφωνα με τα άρθρα 278 και 279 ΣΛΕΕ, για τον χρόνο που μεσολαβεί ωσότου κριθεί το κύρος της αποφάσεως.

46. Εάν δεν υποβληθεί τέτοια αίτηση, ή εάν απορριφθεί από τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης, το πρόστιμο πρέπει κατά κανόνα να καταβληθεί εντός της προθεσμίας που τάσσει η απόφαση. Ωστόσο, οι δημοσιονομικοί κανόνες της ΕΕ¹⁹ επιτρέπουν στην Επιτροπή να χορηγήσει συμπληρωματική προθεσμία για την καταβολή του προστίμου, υπό τον όρο ότι ο οφειλέτης δεσμεύεται να καταβάλει τους τόκους εκπρόθεσμης καταβολής και ότι συνιστά χρηματική εγγύηση η οποία καλύπτει την οφειλή που δεν έχει εισπραχθεί ακόμη ως προς το κεφάλαιο και ως προς τους τόκους.

47. Επομένως, στις επιχειρήσεις που προτίθενται να προσβάλλουν το πρόστιμο ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης προσφέρεται η επιλογή είτε να προχωρήσουν στην άμεση διευθέτηση αυτού (ο κανόνας) είτε να ζητήσουν να γίνει αποδεκτή η σύσταση χρηματικής εγγυήσεως (η εξαίρεση). Η επιλογή της εκάστοτε επιχειρήσεως πρέπει να είναι *δημοσιονομικά ουδέτερη* για την Ένωση: δεν επιτρέπεται η αναβολή εισπράξεως του προστίμου να συνεπάγεται απώλεια για τον

¹⁹ Άρθρο 85 του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) 2342/2002 της Επιτροπής, της 23ης Δεκεμβρίου 2002, για τη θέσπιση των κανόνων εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) αριθ. 1605/2002 του Συμβουλίου, για τη θέσπιση του Δημοσιονομικού Κανονισμού που εφαρμόζεται στο γενικό προϋπολογισμό των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΕ 2002, L 357, σ. 1). Ο κανονισμός αυτός, εφαρμοστέος κατά τον κρίσιμο χρόνο των πραγματικών περιστατικών, έχει ήδη αντικατασταθεί από τον κατ' εξουσιοδότηση κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 1268/2012 της Επιτροπής, της 29ης Οκτωβρίου 2012, σχετικά με τους κανόνες εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 966/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης (ΕΕ 2012, L 362, σ. 1).

προϋπολογισμό της Ένωσης. Ο υπόλογος ο οποίος, σε συνεργασία με τον διατάκτη, λαμβάνει απόφαση σχετικά με την αίτηση της επιχειρήσεως να αναβάλει την καταβολή δεν έχει την εξουσία να τροποποιήσει το ποσό του προστίμου που είχε αποφασίσει η Επιτροπή ως θεσμικό όργανο (δηλαδή το Σώμα των Επιτρόπων). Από την άλλη πλευρά, τυχόν απόφαση της επιχειρήσεως να διευθετήσει το πρόστιμο, παρά την πρόθεσή της να προσβάλει την απόφαση της Επιτροπής ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης, δεν θα πρέπει να οδηγεί σε αδικαιολόγητο πλουτισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο, αφενός, αν τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης επικυρώσουν την απόφαση της Επιτροπής, το πρόστιμο του οποίου έχει ανασταλεί η πληρωμή καθίσταται απαιτητό με τόκο. Αφετέρου, τυχόν ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως της Επιτροπής συνεπάγεται υποχρέωση της Ένωσης να επιστρέψει τα καταβληθέντα ποσά, προσαυξημένα κατά το ισχύον επιτόκιο²⁰.

48. Η απόφαση της επιχειρήσεως να αναβάλει την καταβολή του προστίμου παρέχει προφανώς σε αυτήν τη δυνατότητα να συνεχίσει να χρησιμοποιεί τα αντίστοιχα ποσά κατά τον χρόνο της εκκρεμοδικίας. Ωστόσο, συνεπάγεται επίσης για την επιχείρηση ορισμένες πρόσθετες δαπάνες (εκείνες που συνδέονται με τη σύσταση της τραπεζικής εγγυήσεως), τις οποίες θα πρέπει να επωμιστεί ακόμη και στην περίπτωση που θα επιτύχει τελικά την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως. Εναπόκειται, επομένως, στην εκάστοτε επιχείρηση στην οποία επιβλήθηκε πρόστιμο από την Επιτροπή να εκτιμήσει εάν είναι οικονομικά επωφέλεστερο γι' αυτήν να διευθετήσει το πρόστιμο εντός της ταχθείσας προθεσμίας, ή να ζητήσει την αναβολή της καταβολής του και να συστήσει τραπεζική εγγύηση.

49. Έχει σημασία ότι, αντιθέτως προς ό,τι αφήνει να εννοηθεί η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου, η επιλογή αυτή δεν είναι απαραίτητο να γίνει άπαξ και διά παντός. Κάθε επιχείρηση που έχει επιλέξει να συστήσει τραπεζική εγγύηση έχει πάντοτε τη δυνατότητα να αναθεωρήσει την αρχική της απόφαση και να καταβάλει το πρόστιμο²¹. Κατά τον τρόπο αυτό, αποφεύγει τη συσσώρευση επιπρόσθετων τόκων επί του κεφαλαίου και δύναται να ανακαλέσει την προηγουμένως συσταθείσα τραπεζική εγγύηση.

50. Από απόψεως δικαίου της Ένωσης, τίποτα δεν εμποδίζει την εκάστοτε επιχείρηση να ανακαλέσει την τραπεζική εγγύηση και να διευθετήσει το πρόστιμο, εάν θεωρεί ότι αυτό τη συμφέρει περισσότερο. Συνάγεται επομένως ότι, οσάκις η επιχείρηση δεν αναθεωρεί την αρχική της επιλογή σε κανένα χρονικό σημείο κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, τούτο συμβαίνει διότι κατά τεκμήριο η εν λόγω επιχείρηση θεωρεί ότι η διατήρηση της τραπεζικής εγγυήσεως εξακολουθεί να τη συμφέρει. Πράγματι, το ζήτημα αν η αρχική απόφαση εξακολουθεί να παρουσιάζει και στη συνέχεια πλεονεκτήματα εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, οι οποίοι –όπως επισημαίνει η Επιτροπή– ενδέχεται να ποικίλλουν σημαντικά με την πάροδο του χρόνου (κόστος δανεισμού, τραπεζική προμήθεια για την εγγύηση, απόδοση του οφειλόμενου ποσού εφόσον αυτό επενδυθεί σε άλλες δραστηριότητες κ.ο.κ.). Από οικονομική σκοπιά, είναι, συνεπώς, εύλογο να υποτεθεί ότι η εκάστοτε επιχείρηση επανεξετάζει τακτικά την αρχική της απόφαση.

51. Επομένως, όπως ορθώς υποστηρίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση, η επιλογή της συστάσεως τραπεζικής εγγυήσεως αντί της διευθετήσεως του προστίμου που επιβλήθηκε από την Επιτροπή δεν έγινε άπαξ και διά παντός στην αρχή της διαδικασίας: ελεύθερα και συνειδητά, οι Gascoigne Sack Deutschland και Gascoigne αποφάσισαν να *εμμείνουν* στην ως άνω επιλογή (ή να την *επιβεβαιώσουν*) καθ' όλη τη διάρκεια της ένδικης διαδικασίας στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06, ακόμη και όταν κατέστη σαφές ότι η διάρκεια της εν λόγω διαδικασίας παρατεινόταν σημαντικά.

20 Βλ., σχετικώς, απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά IPK International (C-336/13 P, EU:C:2015:83). Όσον αφορά το είδος και το ποσό των τόκων που πρέπει να καταβάλει η Επιτροπή σε εταιρία η οποία είχε καταβάλει πρόστιμο προκειμένου να συμμορφωθεί προς απόφαση εκδοθείσα βάσει του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και εν συνεχεία ακυρωθείσα από τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης, βλ. την εκκρεμή υπόθεση T-201/17, Printeos κατά Επιτροπής.

21 Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 12ης Μαΐου 2016, Trioplast Industrier κατά Επιτροπής (T-669/14, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2016:285, σκέψη 103).

52. Σε κάποιον βαθμό, τα ανωτέρω εκτιθέμενα τα επιβεβαιώνουν και οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne. Στα υπομνήματά τους αντικρούσεως αναγνωρίζουν ότι είχαν επίγνωση της δυνατότητάς τους να διευθετήσουν το πρόστιμο και να ανακαλέσουν την εγγύηση ανά πάσα στιγμή.

53. Καταλήγοντας όσον αφορά το ζήτημα αυτό, προκύπτει από τα προεκτεθέντα ότι ο δεύτερος λόγος που κατά το Γενικό Δικαστήριο διαφοροποιεί την υπό κρίση υπόθεση από εκείνες επί των οποίων διατυπώθηκε η νομολογία Holcim ερείδεται επί της εξής εσφαλμένης παραδοχής: ότι μόνον η αρχική απόφαση των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne να αναβάλουν την καταβολή του προστίμου και να συστήσουν τραπεζική εγγύηση πριν από την έναρξη της διαδικασίας είχε σημασία εν προκειμένω.

54. Ο εσφαλμένος χαρακτήρας της ως άνω παραδοχής επιβεβαιώνεται άλλωστε εμμέσως και από την ίδια την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.

γ) Η αντίφαση που ενέχει η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

55. Στη σκέψη 130 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο αποφαινεται ότι δεν υφίσταται αρκούντως άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος όσον αφορά τα έξοδα της τραπεζικής εγγυήσεως που επιβάρυναν την εταιρία *μετά* τη δημοσίευση των αποφάσεων στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06. Το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η καταβολή των εξόδων υπήρξε συνέπεια της ίδιας, αυτόβουλης επιλογής που έκαναν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne μετά τη δημοσίευση της ως άνω αποφάσεως να μην καταβάλουν το πρόστιμο, να μη ζητήσουν την αναστολή εκτελέσεως της αποφάσεως C(2005) 4634 και να ασκήσουν αναίρεση κατά της ως άνω δικαστικής αποφάσεως. Στην περίπτωση αυτή, είναι δυσχερές να κατανοηθεί γιατί η απόφαση περί διατηρήσεως της τραπεζικής εγγυήσεως ήταν, κατά το Γενικό Δικαστήριο, στοιχείο επαρκώς κρίσιμο ώστε να αποκλείσει την ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης *μετά* τη δημοσίευση της αποφάσεως αλλά όχι *πριν* από αυτήν.

56. Όπως υποστήριξε η Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν φαίνεται να υπάρχει ουσιώδης διαφορά μεταξύ των χρονικών αυτών διαστημάτων για τους σκοπούς εφαρμογής του άρθρου 340 ΣΛΕΕ. Επίσης, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας πρωτοδικώς, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne επέλεξαν συνειδητά να μη ζητήσουν την αναστολή εκτελέσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως και να διατηρήσουν την τραπεζική εγγύηση μέχρι το πέρας της εν λόγω διαδικασίας. Ως εκ τούτου, η σκέψη 130 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως επιβεβαιώνει ότι τα στοιχεία εκείνα τα οποία –κατά τις σκέψεις 119 έως 121 της ίδιας αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου– διαφοροποιούν την προκειμένη υπόθεση από τη νομολογία Holcim στερούνται σημασίας.

δ) Το μέχρι τούδε συναγόμενο συμπέρασμα

57. Συμπερασματικά, το γεγονός ότι οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne επιβαρύνθηκαν με τα έξοδα που σχετίζονται με την παροχή τραπεζικής εγγυήσεως στην Επιτροπή κατά το χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί στην υπέρβαση αποτελεί αναμφιβόλως *συνέπεια*, μεταξύ άλλων, της αδυναμίας του Γενικού Δικαστηρίου να εκδώσει την απόφασή του εντός εύλογου χρόνου.

58. Εντούτοις, δεν ήταν αυτή η *καθοριστικής σημασίας* αιτία προκλήσεως της προβαλλομένης ζημίας. Ο καθοριστικός παράγοντας ήταν η απόφαση των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne να συνεχίσουν να επωφελούνται από την αιτηθείσα εξαίρεση από την υποχρέωσή τους να καταβάλουν το οφειλόμενο πρόστιμο, έχοντας πλήρη επίγνωση των εξόδων και των κινδύνων που συνεπαγόταν η επιλογή τους. Επομένως, οι αρχές που απορρέουν από τη νομολογία Holcim είναι εφαρμοστέες στην προκειμένη υπόθεση.

59. Για όλους τους ανωτέρω λόγους, φρονώ ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της έννοιας του «αιτιώδους συνδέσμου», κατά την έννοια του άρθρου 340 ΣΛΕΕ. Κατά την άποψή μου, δεν υφίσταται επαρκώς άμεσος αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06 και της προβαλλομένης ζημίας των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne η οποία οφείλεται στην εκ μέρους τους καταβολή των εξόδων τραπεζικής εγγυήσεως κατά το χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί στην υπέρβαση.

60. Το συμπέρασμα αυτό ουδόλως θέτει υπό αμφισβήτηση την κρίση του Δικαστηρίου στις αποφάσεις του της 26ης Νοεμβρίου 2013, Gascogne Sack Deutschland κατά Επιτροπής (C-40/12 P), και Groupe Gascogne κατά Επιτροπής (C-58/12 P). Αντιθέτως προς όσα διατείνονται οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne, στις αποφάσεις εκείνες το Δικαστήριο αποφάνθηκε μόνο επί της παραβάσεως –εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου– της υποχρεώσεώς του να εκδικάσει τις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06 εντός εύλογου χρόνου. Δεν αποφάνθηκε, ωστόσο, σχετικά με την τυχόν ζημία που ανέκυψε ως συνέπεια της παραβάσεως αυτής. Αντιθέτως, το Δικαστήριο επισήμανε ότι «[σ]το Γενικό Δικαστήριο εναπόκειται επίσης να εκτιμήσει, εξετάζοντας τα αποδεικτικά στοιχεία που θα προσκομιστούν προς τον σκοπό αυτό, τόσο το υποστατό της προβαλλόμενης ζημίας όσο και την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ της ζημίας και της υπερβολικής διάρκειας της επίμαχης ένδικης διαδικασίας»²².

61. Τέλος, δεν συνιστά «κατάχρηση διαδικασίας» εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης –όπως ισχυρίζονται οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne– η άσκηση αναιρέσεως ενώπιον του Δικαστηρίου κατά της κρίσεως του Γενικού Δικαστηρίου περί του υποστατού αποζημιωτέας υλικής ζημίας. Όπως εκθέτω λεπτομερώς στα σημεία 19 έως 36 των προτάσεών μου στην υπόθεση Kendrion, το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση εκπροσωπείται, στις διαδικασίες αυτές, από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν εγείρει ζήτημα συγκρούσεως συμφερόντων. Η επιχειρηματολογία των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne δεν λαμβάνει υπόψη τη διάκριση που πρέπει να γίνεται μεταξύ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως θεσμικού οργάνου, και των δικαιοδοτικών οργάνων που αποτελούν μέρος του εν λόγω οργάνου (επί του παρόντος, του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου)²³. Το Δικαστήριο, ως δικαιοδοτικό όργανο που επιλαμβάνεται της αναιρέσεως, πληροί την επιταγή της αντικειμενικής και της υποκειμενικής αμεροληψίας κατά το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

62. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πρέπει να αναιρεθεί κατά το μέρος αυτής διά του οποίου διατάσσεται η Ευρωπαϊκή Ένωση να καταβάλει αποζημίωση 47 064,33 ευρώ στην Gascogne προς αποκατάσταση της υλικής ζημίας που υπέστη η εταιρία αυτή λόγω της υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης στις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις της 16ης Νοεμβρίου 2011, Groupe Gascogne κατά Επιτροπής (T-72/06, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2011:671), και Sachsa Verpackung κατά Επιτροπής (T-79/06, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2011:674).

63. Τούτο σημαίνει ότι, αν το Δικαστήριο συνταχθεί με την πρότασή μου επί του σημείου αυτού, παρέλκει η εξέταση του *δεύτερου* και του *τρίτου* λόγου αναιρέσεως που προβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση στην υπόθεση C-138/17 P, καθώς και του *πρώτου*, του *δεύτερου* και του *τρίτου* λόγου αναιρέσεως που προβάλλουν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne στην υπόθεση C-146/17 P. Εντούτοις, λόγω της σημασίας που παρουσιάζει το ζήτημα που ανέκυψε και για μελλοντικές υποθέσεις, θεωρώ ότι θα ήταν σκόπιμη, για λόγους πληρότητας και μόνον, η εξέταση του *δεύτερου* λόγου αναιρέσεως που προβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

²² Σκέψη 88 στην υπόθεση C-58/12 P, και σκέψη 94 στην υπόθεση C-40/12 P.

²³ Βλ. άρθρο 13, παράγραφος 1, και άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ.

2. Επί της έννοιας της «ζημίας»

64. Με τον δεύτερο λόγο της αιτήσεως της αναιρέσεως η Ευρωπαϊκή Ένωση, υποστηριζόμενη από την Επιτροπή, διατείνεται ότι το Γενικό Δικαστήριο παρερμήνευσε την έννοια της «ζημίας». Κατά την άποψή της, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο όφειλε να εξετάσει αν, κατά το χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί στην υπέρβαση, τα έξοδα τραπεζικής εγγυήσεως που κατέβαλε η Gascogne υπερέβαιναν το πλεονέκτημα που αυτή εξασφάλισε λόγω του ότι συνέχισε να καρπώνεται το ισόποσο του προστίμου. Από την πλευρά τους, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne ζητούν από το Δικαστήριο να απορρίψει αυτόν τον λόγο αναιρέσεως ως απαράδεκτο, διότι με αυτόν προβάλλονται νέα επιχειρήματα κατά το στάδιο της αναιρέσεως. Επικουρικώς, θεωρούν τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως που προβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση αβάσιμο, διότι δεν υπάρχει συνάφεια μεταξύ της όποιας ωφέλειας είχαν και των απωλειών που υπέστησαν κατά το χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί στην υπέρβαση.

65. Φρονώ ότι αυτός ο λόγος αναιρέσεως είναι παραδεκτός και βάσιμος.

66. Καταρχάς, θεωρώ μη πειστικές τις ενστάσεις των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne περί απαραδέκτου αυτού του λόγου αναιρέσεως. Κατά πάγια νομολογία, ο αναιρεσείων μπορεί να ασκήσει παραδεκτώς αναιρέση προβάλλοντας, ενώπιον του Δικαστηρίου, λόγους αντλούμενους από την ίδια την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, οι οποίοι αποσκοπούν στην αμφισβήτηση της νομικής της ορθότητας²⁴.

67. Ο συγκεκριμένος λόγος αναιρέσεως αφορά τις σκέψεις 111 έως 131 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στις οποίες, κατά την άποψη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Γενικό Δικαστήριο παρερμήνευσε την έννοια της «ζημίας» κατά τα άρθρα 268 και 340 ΣΛΕΕ. Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρεί ότι η απόφαση ενέχει αντιφάσεις στο μέτρο που εφαρμόζει –κατά την εξέταση του ζητήματος αν η προβαλλόμενη απώλεια, που συνίσταται στην καταβολή των εξόδων τραπεζικής εγγυήσεως, θα πρέπει να θεωρείται «ζημία» κατά την έννοια των διατάξεων της ΣΛΕΕ– νομικό κριτήριο διαφορετικό από εκείνο που εφάρμοσε κατά την εξέταση της προβαλλομένης απώλειας, της συνισταμένης στην καταβολή τόκων επί του ποσού του προστίμου.

68. Εν συνεχεία, θεωρώ πειστικές τις αιτιάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως επί του ζητήματος αυτού. Πράγματι, φρονώ ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο στο μέτρο που, χωρίς ιδιαίτερη εξήγηση ή περαιτέρω έρευνα, στις σκέψεις 111 και 114 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, έκρινε ως αποζημιωτέα *ζημία* κατά την έννοια του άρθρου 340 ΣΛΕΕ τα έξοδα τραπεζικής εγγυήσεως κατά το χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί στην υπέρβαση.

69. Οι δύο έννοιες πρέπει να παραμείνουν διακριτές.

70. Μια πράξη ή παράλειψη θεσμικού οργάνου της Ένωσης ενδέχεται να έχει διάφορες συνέπειες για την οικονομική κατάσταση επιχειρήσεων όπως οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne. Ενδέχεται δηλαδή να συνεπάγεται ορισμένα έξοδα για μια επιχείρηση, αλλά, παράλληλα, να αποφέρει σε αυτήν και ορισμένα οφέλη. «Ζημία», υπό την έννοια του άρθρου 340 ΣΛΕΕ, υφίσταται μόνον όταν το υπόλοιπο μεταξύ κόστους και οφέλους είναι αρνητικό²⁵. Με άλλα λόγια, θα πρέπει να υφίσταται *συνολική ζημία* απορρέουσα από την προσαπτόμενη συμπεριφορά. Σε διαφορετική περίπτωση, θα προέκυπτε η παράδοση κατάσταση κατά την οποία μια επιχείρηση θα εδικαιούτο να αναζητήσει πρόσθετα ποσά από την Ένωση, παρά το γεγονός ότι επωφελήθηκε οικονομικά από τη συμπεριφορά θεσμικού οργάνου της.

²⁴ Βλ., σχετικώς, απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2018, Επιτροπή κατά Xinyi PV Products (Anhui) Holdings (C-301/16 P, EU:C:2018:132, σκέψη 90 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

²⁵ Βλ., σχετικώς, απόφαση της 19ης Μαΐου 1992, Mulder κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (C-104/89 και C-37/90, EU:C:1992:217, σκέψεις 26 επ.).

71. Όπως εξηγείται ανωτέρω, στα σημεία 48 και 50 των παρούσων προτάσεων, η απόφαση μιας επιχειρήσεως να αναβάλει την πληρωμή και να συστήσει τραπεζική εγγύηση να μην συνεπάγεται την επιβάρυνσή της με ορισμένα έξοδα, ωστόσο της επιτρέπει δε να καρπώνεται, για ορισμένο χρονικό διάστημα, χρηματικό ποσό το οποίο μπορεί να αποφέρει κέρδη. Οι ποικίλες αυτές συνέπειες δεν είναι άσχετες μεταξύ τους, όπως αβασίμως διατείνονται οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne, αλλά συνδέονται άρρηκτα: αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος.

72. Από οικονομική άποψη, η επιλογή της αναβολής πληρωμής του προστίμου συνιστά ουσιαστικά μια μορφή χρηματοδοτήσεως για την ενδιαφερόμενη επιχείρηση: στην πράξη, μέχρι το πέρας της ένδικης διαδικασίας η εν λόγω επιχείρηση δανείζεται τα χρήματα που οφείλει στην Ένωση από την ίδια την Ένωση. Το συνολικό κόστος αυτής της χρηματοδοτήσεως ανέρχεται, με απλά λόγια, στο άθροισμα του ποσού των εξόδων της τραπεζικής εγγυήσεως και των τόκων με τους οποίους επιβαρύνεται προοδευτικά το κεφάλαιο, σε περίπτωση που η επιχείρηση ηττηθεί στη δίκη. Ωστόσο, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση εστιάζει μόνο στα έξοδα με τα οποία επιβαρύνθηκαν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne, ενώ ουδεμία μνεία κάνει σχετικά με τα πιθανά οφέλη ή την εξοικονόμηση που πέτυχαν οι εταιρίες αυτές αναβάλλοντας την καταβολή του προστίμου.

73. Κατά την άποψή μου, τούτο αποτελεί σφάλμα του Γενικού Δικαστηρίου. Όπως αναφέρεται ανωτέρω, στο σημείο 50, τεκμαίρεται ότι κάθε επιχείρηση ενεργεί, ανά πάσα στιγμή, κατά τον τρόπο που η ίδια θεωρεί λογικό από οικονομική και χρηματοπιστωτική άποψη. Ως εκ τούτου, ευλόγως μπορεί να γίνει δεκτό ότι, καθ' όλη τη διάρκεια της ένδικης διαδικασίας στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne θεωρούσαν επωφελέστερο για τις ίδιες να συνεχίσουν να δανείζονται από την Ένωση το χρηματικό ποσό που αντιστοιχούσε στο οφειλόμενο πρόστιμο, παρά να διαθέσουν δικά τους ρευστά διαθέσιμα ή να δανειστούν το ποσό αυτό από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

74. Εάν αυτό ισχύει, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο η υπέρμετρη καθυστέρηση της εκδικάσεως των υποθέσεων T-72/06 και T-79/06 όχι μόνο να μην προξένησε απώλειες στις Gascogne Sack Deutschland και Gascogne, αλλά να τους προσπόρισε ακόμη και οικονομική ωφέλεια. Τούτο, όμως, δεν είναι δυνατόν να εξακριβωθεί από το σκεπτικό της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, εφόσον το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, χωρίς περαιτέρω έρευνα, ότι τα έξοδα τραπεζικής εγγυήσεως κατά το χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί στην υπέρβαση συνιστούν ζημία που υπέστη η Gascogne κατά το ίδιο χρονικό διάστημα.

75. Τέλος, θα ήθελα να προσθέσω ότι, και ως προς το σημείο αυτό, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ενέχει αντιφάσεις. Πράγματι, όσον αφορά ένα άλλο σκέλος της προβαλλομένης ζημίας (την καταβολή τόκων επί του ποσού του προστίμου) το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne δεν προσκόμισαν στοιχεία δυνάμενα να αποδείξουν ότι, κατά το χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί στην υπέρβαση, «το ποσό των τόκων υπερημερίας που καταβλήθηκε μεταγενεστέρως στην Επιτροπή ήταν μεγαλύτερο από το πλεονέκτημα που εξασφάλισαν λόγω του ότι συνέχισαν να καρπώνονται το ισόποσο του προστίμου και των αντίστοιχων τόκων υπερημερίας»²⁶.

76. Είναι δύσκολο να γίνει κατανοητό για ποιον λόγο το Γενικό Δικαστήριο δεν εφάρμοσε το ίδιο κριτήριο όσον αφορά την προβαλλόμενη ζημία που συνίσταται στην καταβολή των εξόδων τραπεζικής εγγυήσεως για το ίδιο χρονικό διάστημα.

²⁶ Σκέψη 108 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

77. Συμπερασματικά, και ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως που προβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι βάσιμος. Επομένως, και όπως αναφέρεται ανωτέρω, στο σημείο 62, το σημείο 1 του διατακτικού της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως θα πρέπει να αναιρεθεί. Κατά συνέπεια, παρέλκει η εξέταση του τρίτου λόγου αναιρέσεως που προβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση στην υπόθεση C-138/17 P, καθώς και του πρώτου, του δεύτερου και του τρίτου λόγου αναιρέσεως που προβάλλουν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne στην υπόθεση C-146/17 P.

Γ. Επί της μη υλικής ζημίας

78. Ο τέταρτος, ο πέμπτος, ο έκτος και ο έβδομος λόγος αναιρέσεως που προβάλλουν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne στην υπόθεση C-146/17 P αφορούν άπαντες τις σκέψεις 151 έως 165 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, με τις οποίες το Γενικό Δικαστήριο επιδίκασε σε κάθε μία εκ των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne αποζημίωση ύψους 5 000 ευρώ προς αποκατάσταση της μη υλικής ζημίας που υπέστησαν λόγω της υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06. Οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne ισχυρίζονται ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πολλαπλή πλάνη περί το δίκαιο και ζητούν να τους επιδικαστεί μεγαλύτερο ποσό, σύμφωνα με το πρωτόδικο αίτημά τους.

79. Οι τέσσερις λόγοι αναιρέσεως που αφορούν τη μη υλική ζημία θα εξεταστούν στη συνέχεια από κοινού. Για τους λόγους που θα εκτεθούν κατωτέρω, συμφωνώ με την άποψη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ότι τα επιχειρήματα που προβάλλουν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne είναι είτε αλυσιτελή είτε αβάσιμα.

1. Η έννοια της μη υλικής ζημίας και ο ανεξάρτητος χαρακτήρας της αγωγής λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης

80. Κατά πρώτον, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne υποστηρίζουν ότι κακώς έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, στις σκέψεις 161 έως 163 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η ενδεχόμενη επιδίκαση του ποσού που ζητούσαν ως αποζημίωση για τη μη υλική ζημία που υπέστησαν («τουλάχιστον» 500 000 ευρώ), θα ισοδυναμούσε στην πράξη –ως εκ του ύψους του– με αμφισβήτηση του ύψους του προστίμου που τους επιβλήθηκε με την απόφαση C(2005) 4634, και τούτο μολονότι δεν αποδείχτηκε ότι η υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της δίκης στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06 άσκησε επιρροή στο ύψος του εν λόγω προστίμου. Κατά δεύτερον, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne υποστηρίζουν επίσης ότι οι κρίσεις του Γενικού Δικαστηρίου που διαλαμβάνονται στις σκέψεις 161 έως 163 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως αφαιρούν κάθε πρακτική αποτελεσματικότητα από τα άρθρα 256 και 340 ΣΛΕΕ. Κατ' ουσίαν, το Γενικό Δικαστήριο αρνείται να τους επιδικάσει αποζημίωση για το σύνολο της ζημίας που υπέστησαν, προσβάλλοντας έτσι το δικαίωμά τους πραγματικής προσφυγής.

81. Φρονώ ότι τα επιχειρήματα αυτά οφείλονται σε εσφαλμένη ερμηνεία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Και πράγματι, είναι είτε αλυσιτελή είτε αβάσιμα.

82. Καταρχάς, είναι ίσως σκόπιμο να οριστεί σαφώς τι θα πρέπει –κατά την άποψή μου– να θεωρηθεί «μη υλική» ζημία υπό την έννοια της Συνθήκης ΛΕΕ. Συναφώς, θα πρέπει να υπομνησθεί ότι η κατά το άρθρο 340 ΣΛΕΕ αποζημίωση αποσκοπεί στην –στο μέτρο του δυνατού– επαναφορά των περιουσιακών στοιχείων του ζημιωθέντος στην κατάσταση που βρισκόταν πριν από την παράνομη συμπεριφορά του θεσμικού οργάνου της Ένωσης²⁷. Ως εκ τούτου, περιουσιακές απώλειες που αποτελούν άμεση συνέπεια της ως άνω συμπεριφοράς θα πρέπει κατά κανόνα να αποκαθίστανται διά της καταβολής του ισόποσου των απωλειών αυτών.

27 Βλ., συναφώς, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. Capotorti στην υπόθεση Ireks-Arkady κατά EOK (238/78, EU:C:1979:203, σ. 468).

83. Ωστόσο, κάτι τέτοιο είναι αδύνατον στην περίπτωση των μη περιουσιακών, ή μη υλικών, ζημιών²⁸. Στην πλειονότητα των εννόμων τάξεων, η έννοια της «μη υλικής» ζημίας παραπέμπει σε μορφές άυλης ζημίας, η οικονομική αποτίμηση της οποίας είναι δυσχερής, δεδομένου ότι δεν υπάρχει –εν στενή έννοια– συγκεκριμένη αγοραία αξία αυτής. Τυπικά παραδείγματα τέτοιων ζημιών αποτελούν η ψυχική οδύνη, η συναισθηματική κατάπτωση, η χειροτέρευση της ζωής ή των σχέσεων. Κατ' ουσίαν, στην έννοια αυτή εμπίπτουν διάφορες μορφές σωματικής και/ή ψυχολογικής βλάβης.

84. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, δεν είναι προδήλως δυνατή η επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση. Συνεπώς, η οποιασδήποτε μορφής αποζημίωση τυχόν επιδικαστεί από το δικαστήριο θα είναι, πάντοτε και κατ' ανάγκη, η «δεύτερη καλύτερη επιλογή». Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο η καταβολή ορισμένου χρηματικού ποσού ενδέχεται, αναλόγως των περιστάσεων, να συνιστά ή να μη συνιστά την πλέον προσηκουσα μορφή αποζημιώσεως²⁹. Πράγματι, σε ορισμένες υποθέσεις τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης έχουν κρίνει επαρκή είτε μια *συμβολική* χρηματική αποζημίωση³⁰ είτε κάποια *αποζημίωση σε είδος*³¹. Σε άλλες υποθέσεις, τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης δεν επιδίκασαν συγκεκριμένη αποζημίωση, κρίνοντας ότι η ακύρωση της άδικης πράξεως³² ή και μόνη η καταγραφή του παράνομου περιστατικού στην απόφαση³³ μπορεί να συνιστά ικανοποιητική αποζημίωση κατά την έννοια του άρθρου 340 ΣΛΕΕ³⁴.

85. Εάν θεωρηθεί, σε οποιαδήποτε υπόθεση, ότι η πλέον προσηκουσα μορφή επανορθώσεως είναι η χρηματική (και όχι συμβολική) αποζημίωση, ο προσδιορισμός του ποσού που πρέπει να επιδικαστεί δεν είναι εύκολο έργο. Σε μια τέτοια υπόθεση, τα αρμόδια δικαστήρια οφείλουν να προσδιορίσουν το ποσό εκείνο που θα ανταποκρίνεται μεν επαρκώς στη ζημία που υπέστη ο ζημιωθείς, χωρίς όμως να συνιστά υπέρμετρη τιμωρία για τον υπαίτιο της παράνομης συμπεριφοράς. Ελλείψει προφανών ή γενικώς αποδεκτών οικονομικών δεικτών, την κρίση του δικαστηρίου μπορεί να καθοδηγήσουν μόνον γενικές αρχές, όπως για παράδειγμα η αρχή της επιείκειας, της δικαιοσύνης και της αναλογικότητας, αφενός, και της προβλεψιμότητας, της ασφάλειας δικαίου και της ίσης μεταχειρίσεως, αφετέρου.

86. Είναι επομένως αναπόφευκτο να παρέχεται στο δικαστήριο ευρεία εξουσία εκτιμήσεως, αφενός μεν, για να αποφασίσει περί της υπάρξεως μη υλικής ζημίας, αφετέρου δε, για να εξεύρει τον καλύτερο τρόπο επαρκούς αποζημιώσεως αυτής και –οσάκις κριθεί αναγκαίο– για να καθορίσει το ποσό που θα πρέπει να επιδικαστεί.

87. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, δεν θεωρώ πειστική την εκ μέρους των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne ερμηνεία των σκέψεων 161 έως 163 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Οι σκέψεις αυτές θα πρέπει να εξεταστούν εντός του ειδικού πλαισίου τους.

88. Στις σκέψεις 144 έως 154 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως το Γενικό Δικαστήριο ανέλυσε τις διάφορες πτυχές της προβαλλομένης από τις Gascogne Sack Deutschland και Gascogne μη υλικής ζημίας και έκρινε απαράδεκτες, ή εν πάση περιπτώσει αναπόδεικτες, ορισμένες από αυτές³⁵, ενώ για ορισμένες άλλες έκρινε ότι συνιστά πιθανώς επαρκή αποζημίωση μόνη η καταγραφή στην

28 Οι δύο όροι συχνά χρησιμοποιούνται εναλλάξ.

29 Πρβλ. απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1990, Culin κατά Επιτροπής (C-343/87, EU:C:1990:49, σκέψεις 26 έως 29).

30 Απόφαση της 14ης Ιουνίου 1979, V. κατά Επιτροπής (18/78, EU:C:1979:154, σκέψη 19).

31 Απόφαση της 10ης Μαΐου 2006, Galileo International Technology κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-279/03, EU:T:2006:121, σκέψη 63).

32 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 11ης Ιουλίου 2007, Sison κατά Συμβουλίου (T-47/03, EU:T:2007:207, μη δημοσιευθείσα, σκέψη 241 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

33 Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 9ης Ιουλίου 1981, Krecké κατά Επιτροπής (59/80 και 129/80, μη δημοσιευθείσα, EU:C:1981:170, σκέψη 74), και της 9ης Ιουλίου 1987, Hochbaum και Rawes κατά Επιτροπής (44/85, 77/85, 294/85 και 295/85, EU:C:1987:348, σκέψη 22).

34 Αξίζει ίσως να σημειωθεί, στο πλαίσιο αυτό, ότι το ΕΔΔΑ έχει επίσης κρίνει, σε ορισμένες περιπτώσεις, ότι η έκδοση αναγνωριστικής αποφάσεως και η επιδίκαση συμβολικού ποσού συνιστά «δίκαιη ικανοποίηση» κατά την έννοια του άρθρου 41 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 21ης Φεβρουαρίου 1975, Golder κατά Ηνωμένου Βασιλείου, CE:ECHR:1975:0221JUD000445170, § 50· της 23ης Νοεμβρίου 1976, Engel κ.λπ. κατά Κάτω Χωρών, CE:ECHR:1976:1123JUD000510071, §§ 10 και 11· της 17ης Οκτωβρίου 2002, Αγκά κατά Ελλάδος, CE:ECHR:2002:1017JUD005077699, §§ 65 και 66, και της 30ής Νοεμβρίου 2004, Vaney κατά Γαλλίας, CE:ECHR:2004:1130JUD005394600, §§ 55 έως 57.

35 Βλ. σκέψεις 148, 149 και 153 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση της εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου παραβάσεως στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06³⁶. Συνεπώς, κρίθηκε ότι μία μόνο πτυχή της μη υλικής ζημίας αποδείχθηκε προσηκόντως και γεννά την ανάγκη μη συμβολικής οικονομικής αποζημίωσης: η ζημία που απορρέει από την παρατεταμένη αβεβαιότητα στην οποία περιήλθαν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne συνεπεία της υπερβολικής διάρκειας της ένδικης διαδικασίας³⁷.

89. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, και κρίνοντας –στη σκέψη 160 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως– ότι δεν προσκομίστηκαν άλλα αποδεικτικά στοιχεία που να δικαιολογούν την καταβολή αποζημιώσεως «τουλάχιστον» 500 000 ευρώ, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τον υπολογισμό του ύψους της ζημίας που πρότειναν οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne. Στις ακόλουθες σκέψεις 161 έως 163 απλώς αποσαφηνίζεται –και μόνον για λόγους πληρότητας, όπως ορθώς υποστηρίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση– ότι η ζητούμενη από τις Gascogne Sack Deutschland και Gascogne αποζημίωση δεν δικαιολογούνταν ούτε από το σημαντικό ύψος του προστίμου που τους επιβλήθηκε. Πράγματι, σε υπόθεση όπως η υπό κρίση, η αγωγή λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης δεν μπορεί να αποτελέσει ούτε υποκατάστατο ούτε εναλλακτική επιλογή των προσφυγών ακυρώσεως που οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne είχαν ήδη ασκήσει κατά το παρελθόν, ανεπιτυχώς, ενώπιον των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης.

90. Με άλλα λόγια, αυτό που ουσιαστικά αποσαφηνίζει το Γενικό Δικαστήριο στις ως άνω σκέψεις είναι ότι το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στην Gascogne Sack Deutschland και την Gascogne με την απόφαση C(2005) 4634 δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί, εν είδει τεκμηρίου ή παραμέτρου, για τον καθορισμό του ύψους της αποζημιώσεως για τη μη υλική ζημία. Ο λόγος είναι ότι, κατά πάγια νομολογία³⁸, το ποσό που επιδικάζεται ως αποζημίωση δεν μπορεί, άμεσα ή έμμεσα, να θέτει υπό αμφισβήτηση το ύψος του προστίμου. Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι, δεδομένου του μεγάλου ύψους της ζητηθείσας από την Gascogne Sack Deutschland και την Gascogne αποζημιώσεως, τυχόν επιδίκαση αυτής θα ισοδυναμούσε με μείωση του ύψους του προστίμου.

91. Τέλος, οφείλω να παρατηρήσω ότι το γεγονός αυτό καθεαυτό ότι το Γενικό Δικαστήριο έκρινε αδικαιολόγητο το ύψος της ζητηθείσας από τις Gascogne Sack Deutschland και Gascogne αποζημιώσεως, και ως εκ τούτου τους επιδίκασε μικρότερο ποσό, δεν σημαίνει ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν επιδίκασε πλήρη αποζημίωση. Σημαίνει μόνο ότι οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne δεν προσκόμισαν αποδεικτικά στοιχεία επαρκή για τη θεμελίωση όλων των πτυχών της προβαλλομένης ζημίας τους. Ομοίως, η διαφωνία μεταξύ Γενικού Δικαστηρίου και εναγόντων σχετικά με το ύψος της επιδικαστέας αποζημιώσεως ουδόλως μπορεί να θεωρηθεί ότι στερεί στην πράξη την κατά τα άρθρα 256 και 340 ΣΛΕΕ αγωγή από την αποτελεσματικότητά της.

2. Η προβαλλόμενη ως ενέχουσα αντιφάσεις και ανεπαρκής αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως

92. Κατά τρίτον, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne υποστηρίζουν ότι το σκεπτικό της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ενέχει αντιφάσεις: αφενός μεν, το Γενικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η επιδικαστέα για τη μη υλική ζημία αποζημίωση δεν μπορεί να θέτει υπό αμφισβήτηση το ύψος του προστίμου που επέβαλε η Επιτροπή (σκέψεις 161 έως 163), αφετέρου δε, διαπιστώνει ότι το ύψος της μη υλικής ζημίας που θα πρέπει να αποκατασταθεί πρέπει να υπολογιστεί, μεταξύ άλλων, λαμβανομένης υπόψη τόσο της εκτάσεως της υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης όσο και της ανάγκης να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της κατά τα άρθρα 256 και 340 ΣΛΕΕ αγωγής (σκέψη 165). Κατά τέταρτον, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν αιτιολόγησε επαρκώς τα κριτήρια βάσει των οποίων καθόρισε στο ποσό των 5 000 ευρώ το ύψος της οφειλομένης σε κάθε μία εξ αυτών αποζημιώσεως για μη υλική ζημία.

36 Βλ. σκέψη 154 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

37 Σκέψεις 157 και 158 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

38 Βλ. τη νομολογία που παρατίθεται στις σκέψεις 161 και 162 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

93. Καταρχάς, δεν θεωρώ αντιφατικό το σκεπτικό της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως επί του ζητήματος αυτού.

94. Όπως εκτίθεται ανωτέρω, στα σημεία 89 και 90, το Γενικό Δικαστήριο επεξηγεί –στις σκέψεις 161 έως 163 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως– τους λόγους για τους οποίους το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε στις Gascogne Sack Deutschland και Gascogne με την απόφαση C(2005) 4634 δεν μπορεί να περιληφθεί μεταξύ των κριτηρίων που όφειλε να λάβει υπόψη του προκειμένου να καθορίσει το ύψος της οφειλομένης αποζημιώσεως για μη υλική ζημία. Αντιθέτως, στη σκέψη 165 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο περιγράφει τα κριτήρια που όντως έλαβε υπόψη προς τον σκοπό αυτόν. Τα δε τελευταία κριτήρια δεν ήταν μόνο διαφορετικά από τα πρώτα αλλά, θα προσέθετα, και πιο εύλογα.

95. Ειδικότερα, όσον αφορά τον καθορισμό της επιδικαστέας αποζημιώσεως, θεωρώ προσήκον να ληφθεί υπόψη η έκταση της εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06: όσο μεγαλύτερο το χρονικό διάστημα της υπερβάσεως, τόσο μεγαλύτερο και το χρονικό διάστημα αβεβαιότητας, που επηρέασε τον προγραμματισμό των προς λήψη αποφάσεων και τη λειτουργία των επιχειρήσεων των εταιριών, και, επομένως, αντίστοιχα υψηλότερη η οφειλόμενη αποζημίωση –και αντιστρόφως.

96. Τέλος, και όσον αφορά το γεγονός ότι το Γενικό Δικαστήριο μνημονεύει, μεταξύ των κριτηρίων που όφειλε να λάβει υπόψη, και την ανάγκη να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της κατά τα άρθρα 256 και 340 ΣΛΕΕ αγωγής, θα ήθελα να επισημάνω τα εξής. Όπως εκτίθεται ανωτέρω, στο σημείο 84, με δεδομένη την ιδιάζουσα φύση της μη υλικής ζημίας, δεν αποκλείεται εκ των προτέρων το ενδεχόμενο να κριθεί επαρκής η συμβολική αποζημίωση προς αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη ο ζημιωθείς. Εντούτοις, στην προκειμένη υπόθεση, το Γενικό Δικαστήριο επεξήγησε, στις σκέψεις 155 έως 158 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, τους λόγους για τους οποίους έκρινε ότι δεν θα ήταν επαρκής η συμβολική αποζημίωση για μια συγκεκριμένη πτυχή της προβαλλομένης από τις Gascogne Sack Deutschland και Gascogne ζημίας.

97. Είναι επομένως συνεπές με την ανωτέρω διαπίστωση το γεγονός ότι, κατά τον προσδιορισμό του ύψους της αποζημιωτέας ζημίας, το Γενικό Δικαστήριο διασφάλισε ότι το επιδικασθέν ποσό, μολονότι απλώς συμβολικό, δεν κατέστησε την αγωγή άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας.

98. Επιπροσθέτως, θεωρώ επαρκώς αιτιολογημένη την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ως προς το σκέλος αυτής διά του οποίου το Γενικό Δικαστήριο επιδικάζει σε κάθε μία εκ των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne αποζημίωση ύψους 5 000 ευρώ για τη μη υλική ζημία που υπέστησαν.

99. Θα πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, εφόσον το Γενικό Δικαστήριο έχει διαπιστώσει την ύπαρξη ζημίας, αυτό και μόνον είναι αρμόδιο να εκτιμήσει, εντός των ορίων του σχετικού αιτήματος, τον τρόπο και την έκταση της αποκαταστάσεως αυτής. Ωστόσο, για να μπορεί το Δικαστήριο να ασκεί τον δικαστικό έλεγχο του επί των αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου, πρέπει αυτές να είναι επαρκώς αιτιολογημένες και, προκειμένου περί της αποτιμήσεως ζημίας, να αναφέρουν τα κριτήρια που λήφθηκαν υπόψη για τον προσδιορισμό του ποσού της αποζημιώσεως³⁹.

100. Στο πλαίσιο αυτό, σημειώνεται ότι στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, πρώτον, το Γενικό Δικαστήριο εκθέτει, συνοπτικά αλλά με σαφήνεια, τους λόγους για τους οποίους έκρινε ότι ορισμένη μορφή της προβαλλομένης μη υλικής ζημίας των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne αποδείχθηκε επαρκώς, ενώ άλλες όχι. Δεύτερον, το Γενικό Δικαστήριο εκθέτει τους λόγους για τους οποίους κρίθηκε αναγκαία η επιδίκαση χρηματικής αποζημιώσεως για μία πτυχή της ζημίας και, τρίτον, περιγράφει τα κριτήρια που έλαβε υπόψη προκειμένου να προσδιορίσει το ποσό της εν λόγω αποζημιώσεως.

39 Βλ. απόφαση της 30ής Μαΐου 2017, Safa Nicu Sepahan κατά Συμβουλίου (C-45/15 P, EU:C:2017:402, σκέψεις 50 και 51 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

101. Τούτο συνιστά, κατά την άποψή μου, επαρκή αιτιολόγηση για τον καθορισμό του ύψους της αποζημιώσεως, που γίνεται αναγκαστικά κατά δίκαιη κρίση. Υπ' αυτό το πρίσμα, φρονώ ότι οι ισχυρισμοί των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne δεν δύνανται να θέσουν υπό αμφισβήτηση, ενώπιον του Δικαστηρίου, τον εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου καθορισμό της αποζημιωτέας ζημίας⁴⁰.

V. Συνέπειες της εκτιμήσεως

102. Εάν το Δικαστήριο δεχθεί την εκτίμησή μου, θα πρέπει να γίνει δεκτή η αίτηση αναιρέσεως που ασκήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και να αναιρεθεί αναλόγως το σημείο 1 του διατακτικού της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

103. Δεδομένου ότι, λαμβανομένων υπόψη των διαθέσιμων στοιχείων και της ενώπιον του Δικαστηρίου ανταλλαγής απόψεων, το Δικαστήριο δύναται να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς, θα πρέπει να απορρίψει το αίτημα των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne περί αποκαταστάσεως της υλικής τους ζημίας, η οποία συνίσταται στα έξοδα τραπεζικής εγγυήσεως κατά το χρονικό διάστημα της υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης στις υποθέσεις T-72/06 και T-79/06.

104. Η αίτηση αναιρέσεως των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne θα πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της.

VI. Επί των δικαστικών εξόδων

105. Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου.

106. Εάν το Δικαστήριο δεχθεί την εκτίμησή μου επί των αιτήσεων αναιρέσεως, τότε, και κατ' εφαρμογήν των άρθρων 137, 138 και 184 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, οι Gascogne Sack Deutschland και Gascogne θα πρέπει να καταδικαστούν στα δικαστικά έξοδα της παρούσας διαδικασίας. Κατά την άποψή μου, τα έξοδα της διαδικασίας στον πρώτο βαθμό θα πρέπει να παραμείνουν όπως κατανεμήθηκαν από το Γενικό Δικαστήριο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να φέρει τα δικαστικά έξοδά της όσον αφορά αμφοτέρους τους βαθμούς δικαιοδοσίας.

VII. Πρόταση

107. Λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο:

- να αναιρέσει το σημείο 1 του διατακτικού της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της 10ης Ιανουαρίου 2017, στην υπόθεση T-577/14, Gascogne Sack Deutschland και Gascogne κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης·
- να απορρίψει το αίτημα των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne περί αποκαταστάσεως της υλικής τους ζημίας, η οποία συνίσταται στα έξοδα τραπεζικής εγγυήσεως κατά το χρονικό διάστημα της υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης στις υποθέσεις T-72/06, Groupe Gascogne κατά Επιτροπής και T-79/06, Sachsa Verpackung κατά Επιτροπής·
- να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως των Gascogne Sack Deutschland και Gascogne·

⁴⁰ Βλ., παρομοίως, απόφαση της 30ής Μαΐου 2017, Safa Nicu Sepahan κατά Συμβουλίου (C-45/15 P, EU:C:2017:402, σκέψεις 52 και 53).

- να υποχρεώσει τις Gascoigne Sack Deutschland και Gascoigne να φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους, καθώς και τα δικαστικά έξοδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκπροσωπούμενης από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αφορούν την αναιρετική δίκη, καθώς και τα δικαστικά έξοδά τους που αφορούν τη διαδικασία στον πρώτο βαθμό·
- να υποχρεώσει την Ευρωπαϊκή Ένωση, εκπροσωπούμενη από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να φέρει τα δικαστικά έξοδά της που αφορούν τη διαδικασία στον πρώτο βαθμό· και
- να υποχρεώσει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να φέρει τα δικαστικά έξοδά της σε αμφότερος τους βαθμούς δικαιοδοσίας.